

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

بررسی تحلیل داستان قوری چینی پدر بارویکردنشانه معنا شناسی

دکتر احمد فروزانفر^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه شاهد ،

dr. forouzanfar@yahoo.com

شهلا دینوی زاده^۲

lida.bandar@yahoo.com

چکیده

از نظر شعیری ، امروز نشانه معنا شناسی دیدگاهی کاملاً گفتمانی دارد و به هیچ وجه خود را محدود به بررسی نشانه های منفک و جدا از بافت ، مانند واژه و جمله نمی کند . در این میان ادبیات به عنوان گفتمانی پویا با دخالت در زبان و کنکاش در آن در پی خلق گفتمان هایی جدید و باز تولید معنا در نتیجه عملیات نشانه - معنایی (سمیوزیس) است ؛ به همین دلیل ادبیات یکی از مهم ترین میدان های مطالعاتی برای نشانه شناسی به شمار می رود. در این پژوهش سعی شده ، داستان کوتاه "قوری چینی پدر" با رویکرد نشانه معنا شناسی پرداخته شود. مساله اصلی این پژوهش پرداختن به این داستان با رویکرد نشانه معناشناسی ، پاسخ به این سؤال است که آثار حوزه دفاع مقدس تا چه میزان قابلیت بررسی با این رویکرد را دارد؟ شایان ذکر است که مقاله حاضر به با استفاده از منابع کتابخانه ای و با توجه به هدف و سؤال تحقیق به روش توصیفی - استادی تحلیل گردیده است.

کلیدواژه: قوری چینی پدر ، داستان کوتاه ، نشانه معنا شناسی.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

۱-مقدمه

نشانه‌معناشناسی یکی از ابزارهای علمی تحلیل نظام‌های گفتمانی است، نشانه‌ها گونه‌هایی پویا، تغییرپذیر و چندبعدی هستند و معناها نیز به تبعیت از نشانه‌ها پویا، تحول‌پذیر و چندوجهی‌اند. این نشانه‌معناها تحت نظارت و کنترل نظام گفتمانی بروز می‌کنند. نظام‌های گفتمانی یا مبتنی بر کنش هستند که نظام‌های گفتمانی شناختی را می‌سازند یا مبتنی بر شوش که نظام‌های گفتمانی احساسی را می‌سازند. در این بررسی، ابتدا مفاهیم کلی تعریف گردیده و سپس به معرفی انواع نظام‌های گفتمانی پرداخته‌شده و داستان‌های کوتاه بر مبنای آن بررسی گردیده است. این بررسی نشان می‌دهد هر گفته‌پرداز با توجه به مضمون روایی و احساسی داستان خود، نظام‌های گفتمانی ویژه‌ای را برمی‌گزیند و هرچند گفته‌پردازان تمامی این داستان‌ها، از انواع نظام‌های گفتمانی برای به تصویر کشیدن ارزش‌ها و آرمان‌های انسانی، اجتماعی و سیاسی بهره برده‌اند؛ اما در داستان‌های این پژوهش نظام‌های گفتمانی احساسی وجه غالب‌تری دارند (جلالی، ۱۳۹۳: ۱)

نشانه‌معناشناسی در نظام‌های گفتمانی از مباحث مهمی است که در قرن بیستم، به آن پرداخته‌شده است. مکتب نشانه‌معناشناسی پاریس که گرمس مهم‌ترین نظریه‌پرداز آن است به بررسی تولید و دریافت معنا در انواع نظام‌های معنایی می‌پردازد. وی ابتدا نظام‌های روایی را که از مطالعات پروپ برگرفته، در کتاب «معناشناسی ساختاری» روش‌مند می‌سازد؛ اما بعد در کتاب «نقصان معنا» به پدیدارشناسی زیبایی‌شناختی روی می‌آورد و سرانجام به معناشناسی ساختاری با نگاه پدیدارشناسی و زیبایی‌شناسی بازمی‌گردد. (همان : ۱۲).

نشانه‌شناسی مطالعه سیستمی زبان است که با نشانه شروع می‌شود و با نشانه نیز پیش می‌رود، در حالی که نشانه‌معناشناسی که مطالعه فرایندی زبان است با نشانه شروع می‌شود، ولی معنا را هدف می‌

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

گیرد و بیشتر بر اساس رابطه بین دو پلان زبانی، یعنی صورت بیان و صورت محتوا استوار است (شعیری ۱۳۹۵: ۴).

۱-۱- هدف

این مقاله در پی آن است که داستان کوتاه "قوری چینی" از نمونه آثار دفاع مقدس را با رویکرد نشانه معنا شناسی تحلیل و بررسی کند تا به این سؤال پاسخ داده شود که این اثر چه میزان قابلیت تطبیق با رویکرد نشانه معنا شناسی را دارد؟

۱-۲- بیان مساله

از آن جا که دانش نشانه معناشناسی به بررسی انواع نظام‌های گفتمانی موجود در متن می‌پردازد و با توجه به ساختار روایی این نظام‌ها سیر شکل‌گیری معنا را نشان می‌دهد. نظام‌های گفتمانی یا مبتنی بر کنش هستند، یعنی عوامل کنشی روایت را به جلو می‌برند، یا مبتنی بر شوش هستند، و احساسات و عواطف ساختار گفتمان را شکل می‌دهند، یا مبنی بر بودش هستند که تغییر ویژگی‌های شخصیتی سوژه در این گفتمان بررسی می‌شود. (شعیری، ۱۳۸۸: ۷۰)

۱-۳- روش پژوهش

مقاله حاضر از نظر هدف، کاربردی است. از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است، بدین گونه که پس از جمع آوری داده‌های مورد نظر با رویکرد نشانه معنا شناسی داستان، به توصیف و تحلیل پرداخته شده است.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

۱-۴- پیشینه پژوهش

هاتفی، محمد؛ شعیری، حمیدرضا و قبادی، حسینعلی (۱۳۸۸)، در مقاله ای تحت عنوان معنا در تعامل متن و تصویر: «مطالعه نشانه- معناساختی دو شعر دیداری از طاهره صفارزاده» را از دید لاندوفسکی بررسی کرده است. بهنام، مینا (۱۳۹۰)، در مقاله ای تحت عنوان بررسی تعامل دو نظام روایی و گفتمانی در داستان رستم و اسفندیار رویکرد نشانه معناساختی، پرداخته است. عباسی، علی و یارمند، هانیه (۱۳۹۰)، در مقاله ای با عنوان به بررسی نشانه- معناساختی ماهی سیاه کوچولو پرداخته است. عبدالله حسنزاده، میرعلی و کنعانی، ابراهیم. (۱۳۹۰)، مقاله بررسی الگوی نشانه- معناسازی گفتمانی در شعر قیصر امین پور را انجام داده اند. شعیری، حمیدرضا (۱۳۹۱) الگوی مطالعه انواع نظام های گفتمانی در این مقاله نظام های روایی، تنشی، حسی، تصادفی و اتیک از دیدگاه نشانه معناسازی را بررسی کرده اند. شعیری، حمیدرضا و کریمی نژاد، سمیه (۱۳۹۱)، تحلیل نظام بودشی گفتمان را در داستان داش آکل صادق هدایت بررسی کرده اند. اسماعیلی، عصمت؛ شعیری، حمیدرضا و کنعانی، ابراهیم. (۱۳۹۱) در مقاله ای: رویکرد نشانه معناساختی فرآیند مربع معنایی به مربع تنشی در حکایت دقوقی مثنوی انجام داده اند. البته مقالات و کتاب های زیادی وجود دارد که در اینجا به ذکر چند مورد بسنده شد.

۲- مبانی نظری

مفهوم نشانه و نشانه شناسی را فردینان دو سوسور بنیان گذاشت. سوسور رابطه میان زبان و جهان خارج را به صورت مثلثی نشان می دهد که دال، مدلول و مصداق سه گوشه آن را شکل می دهند. از نظر سوسور، نشانه تنها متشکل از دال و مدلول است و رابطه ای ذاتی میان نشانه و مصداق یا جهان خارج وجود ندارد. "سوسور استاد موفقی بود که درباره ی بنیاد زبانشناسی در زمان خود اعتماد نداشت و از این رو در

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

عمل هیچ اثری از خود بجا نگذاشت، اما در درس گفتارهایش که از طریق دانشجویان او به مارسیده، چنین استدلال می کرد که چون زبان نظامی از نشانه هاست زبان شناسی را باید جزیی از دانش فراگیرتر نشانه ها دانست. " (کالر ۶۱) "به عقیده پیرس که فیلسوفی نابغه و خودرای بود، خود را کاملاً وقف نشانه شناسی کرد که به تفسیر او دانش دانش ها بود، چرا که اگر نگوییم جهان تماماً متشکل از نشانه هاست، بی شک مملو از نشانه ها است. به عقیده وی انسان هم نشانه است" (همان: ۶۲). نشانه شناسی علمی است که به مطالعه ی نظام های نشانه ای نظیر زبانها، رمزگان، نظام های عدالتی و غیره می پردازد. در این علم منظور از نشانه ها " همه علائمی است که بشر برای ارتباط با هم نوع خود از آن استفاده می کند. بنابراین کلمات، حرکات، اشارات، شعارها و... را در برمی گیرد. این اصطلاح به معنی زبان اشاره در قرن هفدهم به کار می رفت. "مساله اصلی این نیست که بتوان زنجیره ای علمی از پیشگامان حقیقی این رشته به دست داد و یا مشخص کرد که کدام نویسنده و آثار می بایست در تبارشناسی دانش نشانه شناسی مد نظر قرار گیرند، بلکه این است که نشانه شناسی این امکان را فراهم می کند تا در فعالیت های فکری اخیر، شاهدگرایی عمومی برای تاکید بر نقض نظام های نمادین در تجربه های انسانی باشیم" (کالر، ۱۳۹۰: ۶۷). از این رو می توان گفت، "هر متن ادبی مجموعه ای معین از نشانه های واژگانی است که با کنش نقد از حالت بسته و مبهم شان باز می شوند. باز شدن به این مفهوم نشانه شناختی مترادف است با مشخص کردن مدلول برای دال های متن." (پاینده، ۱۳۹۴: ۱۰) بنابراین سرگذشت گفتمان و نشانه و نظام معنایی امری بدیهه و نو نیست، حاصل نظریه ها، بررسی ها و مباحث مختلف ادبی، فلسفی، روانشناختی و... در اعصار و قرون می باشد و همچنان زبان شناسان و معناشناسان مختلف به اجماع کاملی در این رابطه دست نیافته اند. از نظر لاکلاوموف نیز هر عمل و پدیده ای برای معنا دار شدن باید گفتمانی باشد. فعالیت ها و پدیده ها وقتی قابل فهم می شوند

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

که در قالب گفتمانی خاص قرار گیرند. هیچ چیزی به خودی خود دارای هویت نیست، بلکه هویتش را از گفتمانی که در آن قرار گرفته است، کسب می‌کند.

تفاوت بین نشانه‌شناسی و نشانه‌معناشناسی^{*} این است که نشانه‌شناسی با نشانه شروع می‌شود و با نشانه هم پیش می‌رود. در حالی که نشانه‌معناشناسی با نشانه شروع می‌شود؛ ولی با معنا پیش می‌رود و هدف آن در زبان صورت بیان و صورت محتوا است.

نشانه‌معناشناسی که در این پژوهش به کار رفته رویکردی است که به آن «مکتب پاریس»[†] می‌گویند. نشانه‌معناشناسی از دهه ۱۹۷۰ با تمرکز روی متن و گفتمان، به بررسی معنا می‌پردازد و از سال ۱۹۹۰ نظریه‌پردازان مکتب پاریس با کمک از روایت‌شناسی[‡] گرمس به زیرساخت‌های معنا در متن پرداختند، برای بررسی متن، راهی جز بررسی گفتمان درون متن وجود ندارد؛ بنابراین نشانه‌معناشناسی مکتب پاریس که در حول محور شخصیت‌های علمی چون بارت[§]، گرمس و فونتنی^{*} پایه‌گذاری شده، بر اصل متنیت و نظام‌های گفتمانی^{††} استوار است.

برای اولین بار در ایران حمیدرضا شعیری، اصطلاح نشانه‌معناشناسی را به کار برد و برای آن دلایلی را برشمرد. در بحث گفتمان، نشانه‌ها در نظامی فرایندی قرار می‌گیرند. «هر نشانه در تعامل، چالش، تباری، پذیرش، طرد، تناقض، تقابل، هم‌گرایی، واگرایی، هم‌سوئی، دگرسوئی، هم‌گونگی، درگونگی، با نشانه‌های دیگر، حرکتی فرایندی را رقم می‌زند که این حرکت خود راهی است به سوی تولید معنا.» (شعیری، ۱۳۹۲: ۱). «نشانه‌شناسی به تنهایی؛ یعنی مطالعه، شناسایی و طبقه‌بندی نشانه‌ها و در نهایت اطلاق مدلولی به آن‌ها و معناشناسی به تنهایی یعنی یافتن واحدهای کوچک و بزرگ معنایی و پرداختن به معناشناسی

* sémiotique

† école de paris

‡ narratology

§ R.Barthes

* Jacques fontanill

† systèmes discursifs

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

ضمنی؛ اما نشانه با قرار گرفتن در نظامی فرایندی به تولید معنا می‌پردازد که پویا و پایان‌ناپذیر است، نشانه‌معناشناسی راهی برای شناخت چگونگی کارکرد، تولید و دریافت معنا در نظام‌های گفتمانی است، زیرا فرایند معناسازی خود تحت نظارت و کنترل نظامی گفتمانی قرار دارد.» (همان: ۲). فرایند معناپردازی بر اساس نشانه‌ها تجزیه و تحلیل می‌شود؛ اما این فرایند در مجموعه‌هایی وسیع و پیچیده؛ یعنی متن‌ها دریافت می‌گردد و فرضیه‌ی بنیادی آن بر یک اصل استوار است: با ترکیب نشانه‌ها متن‌ها شکل می‌گیرند؛ اما این متن‌ها خود تحت کنترل نظام‌های معناداری هستند که ویژه آن‌ها ست. این نظام‌های معنادار تنها شیوه‌هایی برای به کارگیری نشانه‌ها و ترکیب آن‌ها نیستند. این نظام‌ها کلان‌ساختارهایی هستند که دارای صورت‌های بیان و محتوا یا درونه‌های معنایی خاص خود هستند که این صورت‌ها و محتواها فقط محصول ترکیب نشانه‌ها نیستند (جلالی طحان، ۱۳۹۳: ۲۲-۲۳).

۳- معرفی اجمالی نویسنده

علی‌الله سلیمی (م ۱۳۴۷) منتقد، داستان‌نویس، روزنامه‌نگار و سردبیر همشهری محله ۱۹ است، آثار چاپ شده وی عبارتند از: ۱- زنی شبیه حوا؛ انتشارات قو ۲- باران جنوب؛ انتشارات صریر ۳- پرواز از صخره‌های کردستان؛ انتشارات ستاره‌ها ۴- تاکستان‌های دشت ناز؛ انتشارات هزاره ققنوس ۵- دل بستگی در سال‌های سخت؛ انتشارات سوره مهر ۶- ایستگاه باغ سرهنگ؛ انتشارات افراز ۷- باران در سلول؛ انتشارات شاهد ۸- مسافر دجله؛ انتشارات هزاره ققنوس ۹- آواز نخلستان؛ انتشارات هزاره ققنوس ۱۰- باد برگ‌ها را سمت دره‌ها می‌برد؛ انتشارات سوره مهر ۱۱- یک جفت جغد غمگین؛ انتشارات هزاره ققنوس ۱۲- قصه ۵۷؛ انتشارات عصر داستان ۱۳- زمستان و چله‌ها؛ انتشارات سوره مهر ۱۴- شوش؛ سازمان هنری و ادبیات دفاع مقدس ۱۵- سفر معمولاً صبح اتفاق می‌افتد؛ شهرستان ادب ۱۶- بنفشه و پوکه خالی؛ افق بی پایان.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

۴- خلاصه داستان

داستان کوتاه "قوری چینی پدر" از مجموعه داستان های کوتاه "سفر معمولا صبح اتفاق می افتد" انتخاب شده است. راوی داستان دختر خانواده است؛ این خانواده متشکل از پدر و مادر و دختر است، پدر خانواده معلول جنگی است، او ساعت ها در گوشه اتاق می نشیند و به قاب عکس ها خیره می شود و با خود حرف می زند، گاهی هم خانه را ترک می کند. و بعد از چند هفته یا ماه بر می گردد؛ یکبار که می رود، همسرش قاب عکس هارا از روی طاقچه اتاقش برمی دارد، پدر پس از برگشت با دیدن جای خالی عکس ها، بی تاب می شود، طوری که مادر و دختر ناچار می شوند نیمه شب گونی قاب عکس هارا به اتاق برگردانند تا او آرام بگیرد. با آمدن دوست پدر، سید فتح، پدر حالات های خود را فراموش می کند. با رفتن او باز همه چیز به حالت قبلی بر می گردد، به گونه ای مادر به سید فتح پیغام می فرستد که برگردد، این بار مادر با گونی های خالی دور باغچه فضای جبهه را باز سازی می کند و حتی دور آن سیم خاردار می کشد، اتاقکی با یک پنجره و یک فانوس درست می کند، پدر به آنجا می رود و آرام می گیرد، مادر به همین راضی می شود.

۵- تحلیل متن

نقطه‌ی آغاز داستان با تحریک حس دیداری خواننده که بر گرفته از طبیعت است، بدین گونه که داستان با توصیفی از طبیعت: "مه غلیظ صبحگاهی، درختان بلندباغچه و، محوطه ی آبادی را پوشانده بود." آغاز می شود، این جمله از همان ابتدا، شناختی از فضای کلی داستان را در ذهن خواننده فعال می سازد. دیدن مه غلیظ، درختان بلند و ... فعالیت حسی- حرکتی را در انسان به وجود می آورد، هرچند خواننده به ظاهر با داستانی واقع گرا روبروست، اما این توصیفات، او را به سوی فضایی تیره و مکرر رهنمون می سازد، به گونه ای که خود را در مقابل داستانی فرا واقع می بیند، در سراسر داستان حضور واژه هایی چون: برف

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

، قندیل نقره ای رنگ آویران از شیر آب، یخ صاف و یک دست و ... ، می تواند مهر تأییدی بر فضای فرا واقع آن باشد.

واژه "قوری چینی پدر" ، گذشته از این که عنوان داستان را بر دوش می کشد، در سراسر داستان به صورت ترکیب های : قوری چینی پدر ، قوری چینی گل سرخی ، قوری چینی و گل سرخی ، قوری چینی شکسته ، تکه های کوچک و بزرگ قوری گل سرخی و ... حضور می یابند ، این ترکیب، ضمن این که از بسامد بالایی برخوردار است ، نقش کلیدی بسیار مهمی را در روند داستان ایفا می کند، به گونه ای که در سراسر داستان ، در دو لایه درونی و بیرونی نمود پیدا می کند ، لایه بیرونی و ظاهری آن ، فقط نقش قوری را در زندگی شخصیت اصلی بازی می کند که در حال حاضر شکسته و به دست پدر خانواده بند زده می شود، اما لایه درونی و باطنی آن با زندگی قبل و بعد شخصیت اصلی ارتباط تنگاتنگی پیدا می کند، از اینجاست که بیداری عاطفی پدر یا شخصیت اصلی داستان با نشانه های بیرونی همراه می شود و او را کاملا احاطه می کنند. دیدن قوری چینی و حتی سماور ، در شخصیت اصلی تکانه ای عاطفی به وجود می آورد و او دچار یک نوع حس درونی می شود ، این ترکیب "قوری چینی گل سرخی" نشانه ای می شود که فضای نوستالژی ، در داستان به طور غیر ملموس به وجود می آورد ، نویسنده با این عمل ، برشی از زندگی گذشته شخصیت اصلی را به تصویر می کشد و نشان می دهد که او تعلق به زمان دوری دارد و دیگر جوان نیست و ترکیب های دیگری چون : "قوری چینی شکسته" و "تکه های کوچک و بزرگ قوری گل سرخی" و "بند زدن" آن ، ارتباط عمیقی با زندگی کنونی او دارد ، نویسنده تمدا ارتباط و وابستگی روحی و معنوی پدر به قوری چینی را به نمایش می گذارد، این که قوری بعد از شکسته شدن به دست خود پدر ، شخصیت اصلی ، بند زده می شود ، نشان می دهد که بهبودی پدر خانواده ، با فراهم ساختن ترفندهایی، از سوی مادر و دختر انجام می گیرد و این بهبودی به گونه ای نامحسوس بر عهده خود

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

شخصیت اصلی گذاشته می شود که تا حدودی هم موفق آمیز است، از سوی دیگر رابطه "قوری چینی" با "گل سرخ" گذشته از فضای نوستالژی، رنگ سرخ آن، آنچه در ذهن خواننده القا می کند، بی شک با شهادت رابطه‌ی عمیقی پیدا می کند.

از سوی دیگر جمله: "قوری چینی پدرسال ها قبل شکسته بود"، قوری چینی، نشانه از خود پدراست، زیرا فضای نوستالژی و گل سرخ که در بالا توضیح داده شد، با وضعیت به تصویر کشیده شده شخصیت اصلی که رزمنده ای آسیب دیده در جنگ است که با خاطراتش زندگی می کند، در آن صحنه از داستان که: "مادر تکه های شکسته قوری را که لای دستمال سیاه و سفید و راه راه پدر پیچیده و سر آن را محکم گره زده بود"، دستمال سیاه و سفید نشانه ای از خاطرات خوش و سختی های جنگ است که مادر با این شگرد در زمان مناسب به کمک پدر شتابد، این مادر سعی می کند تا بار دیگر "قوری چینی گل سرخی" پدر نشکند، این سعی برای آن است تا باز پدر به زمان های دوران جنگ بر نگردد.

اما این بخش از داستان: "اگر کاری به کارش نداشته باشیم ساعت ها در گوشه اتاق می نشیند و به عکس های درون قاب خاتم در روی تاقچه نگاه می کند"، "عکس های درون قاب خاتم"، قرار گرفتن خاطره در یک چارچوب خاصی که دائما در معرض دید است نشان از به فراموشی نسپردن آن است، همچنین نشانه دوستان و افرادی است که در جنگ همراه او بودند اما شهید شده اند، چرا که چنین اتاق، عکس های توی قاب، سکوت و با خود حرف زدن پدر، نشانه هایی هستند که بر این امر صحنه می گذارند.

در بالا گفته شد که شخصیت های داستان پدر، مادر است و راوی، دختر خانواده است، هیچ کدام از شخصیت های داستان بجز یکی از آن ها به نام "سیدفتح" بقیه بدون نام در داستان حضور دارند، فقط با توجه به نقشی که در خانواده دارند، نامیده می شوند، البته بی نامی شخصیت ها بی شک بیانگر عمومیت و همگانی بودن آن است.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

ساختار روبنایی گفتمان حاکم بر داستان، گفتمانی پویاست. طبیعی است، مادر خانواده از وضعیتی که برای شخصیت اصلی داستان رخ داده است، نگران است، این شخصیت اصلی گاه و بیگاه از خانه می رود و هفته ها و ماه ها بر نمی گردد، با بازگشت او به خانه، بی قراری ها و دل نگرانی هایی از بین می رود و همگی البته به ظاهر، به وضعیت اولیه برمی گردند،

با جمع شدن قاب های عکس از سوی مادر در غیاب پدر، منجر بی تابی پدر می شود، زیرا قاب عکس ها نشانه ارزش ها و آرمان های اوست، او نمی تواند، نبود آن ها را تحمل کند.

بعد زمان و مکان گفتمان، در این داستان یک مکان داریم که آن هم، خانه شخصیت اصلی است که فقط از اتاق، زیر زمین، حیاط از آن سخن به میان می آید، آنچه درباره مکان ها به زبان می آید، به طور ضمنی، جبهه است که حرف مستقیمی از آن بر زبان نمی آید، حتی وقتی شخصیت اصلی گاهی از خانه خارج می شود، به مکان بی نامی می رود که هیچ کس از آن خبر ندارد، کنش های داستان در خانه اتفاق می افتد، حتی برپایی سنگر خیالی در حیاط خانه است و همه کنش ها در این مکان رخ می دهد؛ این تک مکانی نشانه ای از تعلق خاطر شخصیت اصلی به یک مکان است که به دنبال آن خانواده هم درگیر آن می شود.

زمان داستان، روایی است، ماجرای آن در طی چند روز اتفاق می افتد که خواننده از عهده شمارش بر نمی آید، که در فرآیند داستان خواننده شاهد فلش بک هایی به گذشته است.

درمیانه داستان شخصی وارد صحنه داستان می شود که به دیدن شخصیت اصلی می آید، شخصی که یاد آور روزگار جنگ است، همان کسی که مادر می گوید: "باید زن و بچه او شکرگزار خدا باشند که فقط یک چشم و پایش در جنگ آسیب دیده و موجی نشده" او به تعبیری کسی است که التیام بخش دلتنگی های شخصیت اصلی است؛ حضور او نشانه ای دیگری است که به داستان اضافه می شود که به گرمی روابط

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

رنگی خاصی می بخشد؛ سیدفتح گفته شد که تنها شخصیتی است که دارای نام در داستان است، دو واژه "سید" و "فتح" دارای بار معنایی مذهبی و معنوی است که گشایشی در روند و زندگی شخصیت اصلی به وجود می آورد.

رفتن سیدفتح پدر را دچار بحران روحی می کند، با تدبیر مادر البته به کمک دختر، سنگری درخانه بنا می شود؛ بدین وسیله موقعیت جبهه مهیا می شوند. بار دیگر خانواده، اما به گونه ای تصنعی با جبهه خیالی، در حیاط کوچک خانه؛ درگیر جنگ می شود، فرق آن با جبهه اصلی در آن است که نه تنها خود شخصیت اصلی، بلکه خانواده او هم به طور مستقیم درگیر تبعات جنگ می شوند.

۶- نتیجه

نظام‌های گفتمانی رخدادی بسامد زیادی در این داستان دارد. ولی می توان نتیجه گرفت که همیزان تنش عاطفی این داستان، در سراسر داستان گسترده است، به گونه ای که شخصیت اصلی آن یک شخصیت تنش زاست و حضور او در متن داستان سایر شخصیت ها را تحت فشار عاطفی قرار می دهد که تمام موارد با استفاده از نشانه هایی از قبیل شگرد ادبی در قالب استعاره و مجاز بیان شده اند که دلالت های به ظاهر غیر واقعی بر مدلول واقعی آن صحنه می گذارند، پیرنگ و زمینه اصلی داستان در تحول عاطفی شخصیت داستان اینگونه به دست می آید که در پایان همسر و دخترش با ساختن سنگری در باغچه حیاط، شخصیت اصلی داستان را در موقعیت و وضعیت از دست رفته، قرار می دهند، تا بار دیگر آرامش از دست رفته به دست آید و چینی ترک برداشته پدر ترمیم پیدا کند. با این همه داستانی باروایتی ساده و بی غل و غش به دور از آرایه های دور از ذهن، با استفاده از نشانه ها، یادآور روز های جنگ دفاع مقدس و زنده نگه داشتن ارزش ها، یاد شهدا، جانبازان و مظلومیت خانواده هایشان پی ریزی شده است.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

منابع:

- اسماعیلی، عصمت؛ شعیری، حمیدرضا و کنعانی، ابراهیم، (۱۳۹۱)، رویکرد نشانه- معناساختی فرآیند مربع معنایی به مربع تنشی در حکایت دقوقی مثنوی، پژوهش‌های ادب عرفانی (گوهر گویا)، سال ششم، شماره‌ی سوم، پیاپی ۲۳، پاییز و زمستان، صص ۶۹-۹۴.
- بهنام، مینا، (۱۳۹۰)، بررسی تعامل دو نظام روایی و گفتمانی در داستان رستم و اسفندیار رویکرد نشانه معناساختی، فصلنامه‌ی پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی، دوره ۲، شماره ۴ (پیاپی ۸)، زمستان، صص ۱-۱۶.
- پاینده حسین (۱۳۹۴)، گشودن رمان، چاپ سوم، تهران: مروارید.
- جلالی طحان زاوره‌ای (۱۳۹۳)، نشانه‌معناسناسی نظام‌های گفتمانی در داستان‌های کوتاه ادبیات پایداری، پایان نامه، دانشگاه شاهد.
- سلیمی، علی‌الله (۱۳۹۴)، سفر معمولاً صبح اتفاق می‌افتد، تهران: شهرستان ادب،
- سجودی، فروزان، (۱۳۹۰)، نشانه‌شناسی: نظریه و عمل، چاپ دوم، تهران: علم.
- سجودی، فرزانه، (۱۳۸۷)، نشانه‌شناسی کاربردی، تهران: علم.
- شعیری، حمیدرضا و ترانه وفایی، (۱۳۸۸)، راهی به نشانه- معناسناسی سیال، تهران: علمی و فرهنگی.
- شعیری، حمیدرضا و کریمی‌نژاد، سمیه، (۱۳۹۱)، تحلیل نظام بودشی گفتمان: بررسی موردی داستان داش‌آکل صادق هدایت، فصلنامه‌ی مطالعات زبان و ترجمه، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، شماره‌ی سوم، پاییز، صص ۲۳-۴۳.

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

شعیری، حمیدرضا، (۱۳۸۸ الف)، از نشانه‌شناسی ساختگرا تا نشانه - معناشناسی گفتمانی،

فصلنامه تخصصی نقد ادبی، سال دوم، ش ۸، زمستان، صص ۳۳-۵۱.

----- (۱۳۸۸ ب)، مبانی نظری تحلیل گفتمان رویکرد نشانه - معناشناختی، پژوهشنامه

فرهنگستان هنر، بهار ۸۸، شماره ۱۲، صص ۷۲-۵۵

----- (۱۳۹۲)، تجزیه و تحلیل نشانه - معناشناختی گفتمان، تهران: سمت.

----- (۱۳۹۲)، نظام تنشی و ارزشی از دیدگاه نشانه - معناشناسی سیال الگویی جهت تحلیل

گفتمان ادبی، ویژه‌نامه «زبان و متن»، انسان و فرهنگ، سال دوم، خرداد، شماره ۳.

----- (۱۳۹۵)، نشانه معناشناسی ادبیات، تهران: انتشارات تربیت مدرس.

عباسی، علی و یارمند، هانیه، (۱۳۹۰)، عبور از مربع معنایی به مربع تنشی: بررسی نشانه - معناشناختی

ماهی سیاه کوچولو، دوره ۲، شماره ۳، مهر، صص ۱۷۲-۱۴۷.

عبدالله حسن‌زاده میرعلی و کنعانی، ابراهیم، (۱۳۹۰)، بررسی الگوی نشانه - معناشناسی گفتمانی در شعر

قیصر امین‌پور، پژوهشنامه‌ی زبان و ادب فارسی (گوهر گویا)، سال پنجم، شماره دوم، پیاپی ۱۸، تابستان،

صص ۱۳۶-۱۱۵.

کالر جاناتان (۱۳۹۰)، در جستجوی نشانه‌ها، مترجم: لیلیا صادقی، تینا امرالهی، چاپ دوم تهران: نشر علم،

هاتفی، محمد؛ شعیری، حمیدرضا و قبادی، حسینعلی، (۱۳۸۸)، معنا در تعامل متن و تصویر: «مطالعه

نشانه - معناشناختی دو شعر دیداری از طاهره صفارزاده»، فصلنامه‌ی پژوهش‌های ادبی، سال ششم، شماره

۲۵، پاییز، صص ۷۰-۳۹.